

IV этап XXVI Рэспубліканскай алімпіяды школьнікаў
па беларускай мове і літаратуры

Комплексная работа па беларускай мове і літаратуры

ДАВЕДКІ

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	6	5	6	5	5	4	4	5	5	5	50

Мазыр, 2010 г.

10 клас

Варыянт 1

Заданне 1

- [м] – зычны, цвёрды, губна-губны, змычна-праходны, насавы, санорны;
[ы] – галосны, сярэдняга рада, верхняга пад’ёму, нелабіялізаваны;
[б’] – зычны, мяккі, губна-губны, выбухны, звонкі;
[э] – галосны, перэдняга рада, сярэдняга пад’ёму, нелабіялізаваны;
[л] – зычны, цвёрды, бакавы, пярэднеязычны, зубны, санорны;
[а] – галосны, сярэдняга рада, ніжняга пад’ёму, нелабіялізаваны;
[р] – зычны, няпарны цвёрды, язычны, дрыжачы, санорны;
[у] – галосны, задняга рада, верхняга пад’ёму, лабіялізаваны;
[с] – зычны, цвёрды, фрыкатыўны, свісцячы; **глухі**;
[ы] – галосны, сярэдняга рада, верхняга пад’ёму, нелабіялізаваны.

Каментарый. Па характарыстыцы гукаў аднаўляецца пачатак Гімна Рэспублікі Беларусь (словы М.Клімковіча, У.Карызны; музыка Н.Сакалоўскага):

*Мы, беларусы – мірныя людзі,
Сэрцам адданыя роднай зямлі,
Шчыра сябруем, сілы гартуем
Мы ў працавітай, вольнай сям’і*

Заданне 2

- устаіць* (бел.) : *встаТЬ* (руск.) = *устать* (руск.) : *стаміцца* (бел.)
адпачываць (бел.) : *отдыхать* (руск.) = *одпочевать* (руск.) : *пачаставаць* (бел.)
байка (бел.) : *басня* (руск.) = *байка* (руск.) : *байка* (бел.)
вавёрка (бел.) : *белка* (руск.) = *верёвка* (руск.) : *вяроўка* (бел.)
гарбуз (бел.) : *тыква* (руск.) = *арбуз* (руск.) : *кавун* (бел.)

Заданне 3

“Памятаецца, у далёкія школьныя гады настаўнік фізікі навучаў нас, як назаўсёды закласці ў падсвядомасць, “зазубрыць” назвы колераў сонечнага спектру. Ён казаў: “Каждый охотник желает знать, где сидит фазан». (Для тых, у каго, магчыма, не было такіх дасціпных фізікаў-паліглатаў, растлумачу: тут, у гэтым сказе, зашыфраваныя назвы ўсіх колераў: красны, оранжовы, жёлтый, зелёный, голубой, синий, фиолетовый.) Але ж свядомы чалавек павінен запамінаць вечныя ісціны і на сваёй роднай мове. Па-беларуску ўся гэта шматфарбная вясёлка гучыць так: чырвоны, аранжавы, жоўты, зялёны, блакітны, сіні, фіялетава. Успомнілі? Вось вам

два сказы... : *Чакай атакі жсаўнера, заўсёды будзь смелым , фазан. Чакаю апетытных жабак з беларускіх сажалак. Француз*” (Леанід Дайнека. Гердаоцінкі)

Пры ацэнцы задання ўлічваецца прызначэнне “формулы”, дакладнасць беларускіх назваў колераў сонечнага спектру, арыгінальнасць уласнай “формулы”.

Заданне 4

Каментарый. 1 бал за правільна вызначаную суадносную пару.

Правільны адказ: А5 В1 В4 Г3 Д2

Заданне 5

Гусак і мядзведзь ідуць *удвух*.

Гусак, мядзведзь і воўк ідуць *утрох*.

Гусак, мядзведзь, воўк і лісічка-сястрычка ідуць *учацвярых*.

Гусак, мядзведзь, воўк, лісічка-сястрычка і кабанец ідуць *упяцях*.

Каментарый.

Выбар адпаведнай прыслоўнай формы ў беларускай мове залежыць ад лексіка-граматычнага характару назоўніка – яго родавай прыналежнасці, звязанай у гэтым выпадку з полавай прыналежнасцю казачнага героя.

Таму пры ўказанні на сумеснасць дзеяння асоб мужчынскага, жаночага полу або асоб рознага полу ўжываюцца наступныя формы:

удвух – у колькасці двух асоб мужчынскага полу;

удзвюх – у колькасці двух асоб жаночага полу;

удвайх – колькасцю ў дзве асобы (рознага полу) або істоты (ніякага роду);

утрох – у колькасці трох асоб або толькі мужчынскага, або толькі жаночага полу;

утрайх – колькасцю ў тры асобы (рознага полу) або істоты (ніякага роду);

учатырох – у колькасці чатырох асоб або толькі мужчынскага, або толькі жаночага полу;

учацвярых – колькасцю ў чатыры асобы (рознага полу) або істоты (ніякага роду);

упяцёх – у колькасці пяці асоб або толькі мужчынскага, або толькі жаночага полу;

упяцях – колькасцю ў пяць асоб (рознага полу) або істот (ніякага роду).

Заданне 6

Роля	Сказ
<i>прыслоўе</i>	Толя не ведаў, як суцешыць брата
<i>злучнік</i>	А паміж буфетам і сцяной была шчыліна як засунуць далонь.
<i>часціца</i>	– Мы ўжо з’елі торт! – Як – увесь? – здзівіўся тата
<i>часціца</i>	Як пашанцавала!

Заданне 7

Гадзіннік мой,
Доля роўная ў нас;
Ісці не цішачы ход,
Як свой, лічыць
Пазычаны час,
Пакуль не сыдзе завод.

Рыгор Барадулін

Тып сказа: складаназалежны з даданай акалічнаснай умовы.

Заданне 8

Каментарый. Максимальна 5 балаў: 3 балы за правільна названы блок; у выпадку правільнага адказу дадаткова 2 балы за дакладна вызначаныя памылкі ў іншых блоках (не менш як 5 памылковых пазіцый на 1 бал; няправільна вызначаныя памылкі зніжаюць агульную ацэнку).

Правільны адказ: В

Памылковыя пазіцыі ў іншых блоках:

А) Нацыянальны эпас беларусаў; пераклады з беларускай мовы на рускую; народны паэт Беларусі (1926) – правільна 1925; Сымон і Ганна – героі паэмы “Сымон Музыка”;

Б) раман; праца інспектарам школьнай адукацыі; індывідуальна-псіхалагічная характарыстыка вобразаў-персанажаў; народны паэт Беларусі (1926) – правільна 1925;

Г) сентыменталізм; раман у вершах; Адольф Быкоўскі, Якім Сарока, Паўлінка Пустарэвіч (правільна Крыніцкая); “Вобразы мілья роднага краю, смутак і радасць мая!” (цытата з Якуба Коласа).

Заданне 9

Каментарый. Максимум 5 балаў: 2 балы за правільны адказ, да 3-х балаў за абгрунтаванне.

Правільны адказ: Г (Максім Багдановіч, “Рандо”)

Абгрунтаванне. У якасці абгрунтавання удзельнікі алімпіяды могуць прывесці наступныя аргументы.

Паводле танальнасці і вобразнасці не мае заклікавасці, пабуджэння да дзеяння, не мае сцвярдзальна-аптымістычнага гучання, не выказвае актыўнай пазіцыі лірычнага героя, што характэрна для паэзіі Максіма Танка і Цёткі. Для творчай манеры Янкі Купалы і Якуба Коласа характэрны лірычны герой, які заклапочаны лёсам усяго народа, нацыянальнымі і сацыяльнымі праблемамі. У гэтым жа вершы адчуваецца індывідуальнае, нават інтымнае назіранне за зорамі і іх адлюстраваннем у вадзе, любаванне красой; менавіта сцвярджэнне красы і яе вышэйшага, боскага паходжання і з’яўляецца асноўнай ідэяй верша. Адпаведна, гэта Максім Багдановіч. Зварот да вобразаў прыроды дзеля пошуку гармоніі і красы (неба і гразь лужын “прыміраюцца” дзякуючы прыгажосці зорак) сустракаецца ў шматлікіх творах Багдановіча, у той час як у Коласа прырода – гэта свет, у якім пастаянна жыве, існуе чалавек, а у Купалы прыродныя сілы найчасцей выступаюць або як варожыя да чалавека, або вобразы прыроды маюць рамантычна-сімвалічнае значэнне. Вобраз зор на небе як выражэнне вышэйшай сілы – характэрны для Багдановіча (“упалі з грудзей пана бога, рассыпаўшысь, пацеркі зор”). Верш напісаны ў строгай класічнай вершаванай форме (рандо), што з’яўляецца адной з вызначальных прыкмет індывідуальнага стылю Максіма Багдановіча. Сустракаюцца русізмы (гарашчы, мгла). Могуць быць прыведзеныя і іншыя аргументы, заснаваныя на асабістым успрыняцці і індывідуальным чытацкім досведзе.

Заданне 10

Каментарый. Максимум 5 балаў: 1 бал за кожны карэктна ўзноўлены радок.

І вось, насычана знішчэннем,
Прыстаўшы з жудкага жніва,
Назад *папхнулася* Нява,
Са свайго рада абурэння,
Кідаючы са *зневажэннем*.
Сваю пажыву. *Злодзей так*
З вірутнай хеўрай забіак
Ў сяло ўварецца, – гвалт, пагрозы:

Рабуе, крышыць; енкi, слёзы,
Трывога, крык дзяцей, бацькоў!..
I, згорблены нарабаваным,
Пагонi баючыся, спраўна
Спяшаць разбойнікі дамоў,
Губляючы ў бягу здабытак.

Вада збыла, і *брук размыты*
Адкрыўся..
(Пераклад Янкі Купалы)